

N:o 65.

Ank. till Riksd. kansli den 31 mars 1908, kl. 2 e. m.

Utlåtande, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående öfverlåtelse till landtförsvaret af tre lägenheter, tillhörande Ulriksdals kungsgård m. m. (I. A.)

I en till Riksdagen den 31 sistlidne januari aflåten proposition (n:o 58) har Kungl. Maj:t, under åberopande af bilagdt utdrag af protokollet öfver landtförvarsärenden för samma dag, föreslagit Riksdagen medgifva, att till landtförsvaret finge öfverlåtas dels de till Ulriksdals kungsgård hörande lägenheterna Kungsängslotterna n:is 1 och 2 samt Svaludden, dels den under domänstyrelsens förvaltning lydande egendomen Ulriksdals kungsgårds åker och betesmark med kronotorpet Sörentorp om tillsammans $\frac{63}{64}$ mantal i Solna socken för att tilläggas det för de i Stockholm förlagda truppförbanden afsedda nya öfningsfältet.

Efter gemensam beredning med statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet har t. f. chefen för landtförvarsdepartementet i detta ärende till nyssnämnda statsrådsprotokoll anfört följande:

»Enligt Kungl. Maj:ts proposition (n:o 114) till 1905 års Riksdag medgaf Riksdagen, att kronan tillhöriga egendomarna $\frac{7}{8}$ mantal n:o 1 Neder-Järfva, $\frac{31}{64}$ mantal n:o 2 Neder-Järfva, 1 $\frac{47}{64}$ mantal n:is 1 och 2 Öfver-Järfva och $\frac{1}{8}$ mantal n:o 1 Ritorp, alla i Solna socken, finge, jämte åtskilliga andra kronoegendomar, till landtförsvaret upplåtas för att användas till öfningsfält för armén tillhörande trupper. Därjämte skulle i öfningsfältet ingå annan mark, hvartill äganderätten skulle af kronan förvärfvas. Den af Kungl. Maj:t tillsatta kommissionen för handhafvande af frågor rörande inköp af mark för

det nya öfningsfältet har sedermera i underdånig skrifvelse den 8 november 1905 framhållit, att vissa delar af Ulriksdals kungsgård äfven borde införlifvas med nämnda öfningsfält, som numera benämnes Järfvafältet. Det område, kommissionen sålunda afser, är beläget vid Brunnsvikens öfra ända, såsom framgår af en öfver området uppgjord karta, hvilken torde få biläggas statsrådsprotokollet, samt utgöres af följande jordlotter och lägenheter, nämligen: Kungsängslotterna n:is 1 och 2, äfven benämnda Kungshagsängen n:is 1 och 2, Svaludden, Björns lott, Jakobsdal, Carlshäll, Polska udden, Sköndal, Kohagså kern samt en tomt vid Järfva.

Kommissionen anför, att Kungsängslotterna n:is 1 och 2, belägna mellan den för öfningsfältets utvidgning inköpta egendomen Nedre Frösunda åt söder samt kronoegendomen Ritorp och den i smärre lägenheter styckade, i enskild ägo varande fastigheten »Järfva krog» åt norr, vore för öfningsfältets ändamålsenliga begagnande synnerligen behöfliga, enär de utgjorde en nödvändig förbindelse mellan fältets sydligaste delar samt trakterna vid Järfva, hvilken förbindelse i annat fall skulle bildas allenast af allmänna landsvägen samt de sankamarkerna vid Råstasjön.

Vidkommande därefter lägenheten Svaludden, belägen invid Brunnsviken, vore detta område för landtförsvaret behöfligt, hufvudsakligen för att en oafbruten strandlinje och vattenrätt från fältets gräns mot Haga kungsgård till Polska udden skulle erhållas och sålunda kajandordningar m. m. i ett sammanhang kunna göras.

Hvad slutligen öfriga lägenheter och jordlotter anginge, hade de ansetts för särskildt ändamål behöfliga.

Att dessa områden utan särskildt vederlag skulle af kungsgården afstås, syntes kommissionen så mycket mindre böra ifrågasättas, som Riksdagen redan år 1885 beslutat, att kungsgården, hvilken med därtill hörande jord och byggnader m. m. stode under Eders Kungl. Maj:ts enskilda disposition, skulle såsom änkesäte upplåtas åt Hennes Maj:ts Änkedrottningen. Kommissionen hade därför tagit frågan om beredande af vederlag under särskildt öfvervägande och ville i sådant hänseende framställa följande förslag.

Under Ulriksdals slott hade fordom lydt, men vore numera därifrån afskildt och ställt under domänstyrelsens förvaltning ett område, som benämnes Ulriksdals kungsgårds åker och betesmark jämte Sörentorp. Enligt inhämtade upplysningar innehölle detta område en areal af tillhoppa 86 hektar 91,8 ar, hvaraf 39 hektar 42,5 ar tomter

och öppen jord, 45 hektar 79,8 ar afrösningsjord samt 1 hektar 69,5 ar impedimenter. Egendomen vore taxerad till 22,000 kronor och tillsammans med kronoegendomen Öfver-Järfva utarrenderad för ett år. Arrendeaafgiften för Ulriksdals kungsgårds åker och betesmark med Sörentorp utgjorde 1,400 kronor, hvartill komme i afgäld för en å egendomen till enskild person upplåten lägenhet, benämnd Lugnet, invid Edsviken ett belopp af 400 kronor om året. Å fastigheten finnes icke några för jordbruk afsedda byggnader. Sådana hade ej heller dittills varit behöfliga, enär egendomen legat i sambruk med Öfver-Järfva. Då emellertid kronoegendomen Öfver-Järfva skulle införlifvas med öfningsfältet, syntes lämpligt vara, att Ulriksdals kungsgårds åker och betesmark jämte Sörentorp återförenades med kungsgården i öfrigt, hvarigenom vederlag bereddtes kungsgården för den mark, som enligt kommissionens förslag skulle frångå kungsgården. Kommissionen ville härvid framhålla, att det syntes fördelaktigt jämväl för statsverket, att denna fastighet, som eljest antingen skulle bebyggas med särskilda ekonomi- och bostadsbyggnader eller ock försäljas, öfverlämnades till Ulriksdals kungsgård.

Uti häröfver afgifvet utlåtande af den 5 februari 1906 har riksmarskalksämberet åberopat hvad ståthållarämbetet å Ulriksdals och Haga slott uti infordradt yttrande i ärendet anført. Sistnämnda ämbete har framhållit, att, om lägenheterna Björns lott, Jakobsdal, Carlshäll, Polska udden, Sköndal, Kohagså kern samt tomten vid Järfva införlifvades med öfningsfältet, yttersta gränsen för nämnda fält å Ulriksdal komme att ligga på ett afstånd från själfva slottsbyggnaden af endast 950 meter. Då Kungl. Maj:t och Riksdagen jämlikt nådiga brefvet den 19 maj 1885 beslutat, att, därest Hennes Maj:t Drottningen komme att i änkestånd inträda, Hon skulle äga att såsom änkesäte få Sig upplåtet och under Sitt änkestånd med full nyttjanderätt besitta Ulriksdals slott med underlydande jord samt tillhörande byggnader och inventarier, så torde väl genom detta beslut äfven hafva afsetts att bereda Hennes Maj:t en lugn bostad under kommande dagar, men denna afsikt komme sannolikt att helt och hållet omintetgöras genom utsträckandet af öfningsfältet till så nära grannskap af slottet. Genom de ifrågavarande lägenheternas införlifvande med öfningsfältet tillkomme äfven den olägenheten, att kungsgården blefve å södra sidan afstångd från Brunnsviken, hvilket skulle utgöra ett ganska väsentligt hinder för kungsgårdens transporter sjöledes.

Ståthållarämbetet ansåge sig därför böra på det bestämdaste afstyrka,

att lägenheterna Björns lott, Jakobsdal, Carlshäll, Polska udden, Sköndal, Kohagså kern och tomten vid Järfva införlivades med öfningsfältet.

Däremot funne ståthållarämbetet intet hinder möta för, att lägenheterna Kungsängslotterna n:is 1 och 2 (Kungshagsängen n:is 1 och 2) samt Svaludden afstodes till öfningsfältet, enär dessa lägenheter låge på längre afstånd från Ulriksdals slott, hvartill komme, att åtminstone två af dem, Kungsängslotterna n:is 1 och 2, vore af skäl, som kommissionen i sin underdåniga skrifvelse framhållit, synnerligen nödvändiga för det nya öfningsfältet.

Kommissionen hade vidare i samma skrifvelse hemställt, att Ulriksdals kungsgårds åker och betesmark med Sörentorp, hvilket område vore staldt under domänstyrelsens förvaltning, måtte i vederlag för de till landtförsvaret afstådda lägenheter till kungsgården upplåtas för att under enahanda villkor och bestämmelser, som gällde för kungsgården i öfrigt, af Eders Kungl. Maj:t enskildt disponeras.

I detta afseende ville ståthållarämbetet nämna, att, äfven om nådigt tillstånd skulle erhållas för utarrendering af tomtplatser i så nära grannskap af Ulriksdals slott, ganska ovisst vore, huruvida det skulle lyckas ämbetet att erhålla arrendatorer till dessa tomtplatser, enär det af erfarenheten från föregående år visat sig vara förenadt med svårighet att till skäligen arrendebelopp utarrendera sådana lägenheter, hvilkas innehafvare anmält sig icke vidare önska förnya sina innehafvande arrenden. I alla händelser torde det dröja till en oviss framtid, innan ståthållarämbetet kunde beräkna att af den i utbyte erhållna jorden bekomma samma inkomst, som kungsgården haft af den jord, som föreslagits att införlivas med öfningsfältet, helst det mesta här af vore af synnerlig bördig beskaffenhet och ansåges som Ulriksdals bästa jord.

Ståthållarämbetet funne sig därför icke kunna tillstyrka det utbyte af jord, hvarom kommissionen hemställt, utan tillåte sig vördsamt föreslå, att för de lägenheter, hvilka ämbetet här ofvan föreslagit att till landtförsvaret öfverlämnas, nämligen: Kungsängslotten n:o 1 med en areal af 7 hektar, 56 ar och 50 kvadratmeter, utarrenderad till den 1 januari 1913 mot en afgäld af 470 kronor om året, Kungsängslotten n:o 2 med en areal af 4 hektar, 95 ar och 60 kvadratmeter, utarrenderad till den 14 mars 1913 mot en årlig afgäld af 300 kronor, samt Svaludden med en areal af 3 hektar, 90 ar och 43 kvadratmeter, utarrenderad till den 1 januari 1920 mot en årlig afgäld af 260 kronor, kungsgården finge i ersättning bekomma ett årligt penningbelopp, utgående enligt det värde, som dessa lägenheter, af hvilka Svaludden vore utarrenderad för omkring 7 år sedan och båda Kungs-

ängslotterna för omkring 3 år sedan, vid arrendekontraktens upphörande kunde efter värdering anses äga.

För egen del har riksmarskalksämberet hemställt, dels att Eders Kungl. Maj:t icke måtte medgifva, att lägenheterna Björns lott, Jakobsdal, Carlshäll, Polska udden, Sköndal, Kohagså kern och tomten vid Järfva införlifvas med öfningsfältet, men att däremot lägenheterna Kungsängslotterna n:is 1 och 2 samt Svaludden må till öfningsfältet afstås, dels att något utbyte af jord såsom ersättning för de områden, som kunna komma att frångå Ulriksdals kungsgård, icke måtte äga rum, men att kungsgårdens förvaltning i stället måtte tillerkännas ett årligt från statsverket utgående penningbelopp, bestämdt efter värdering, på sätt ståthållarämberet föreslagit.

Uti infordradt yttrande den 5 december 1906 angående dispositionen af det område, som benämnes Ulriksdals kungsgårds åker och betesmark med kronotorpet Sörentorp om tillsammans $\frac{63}{64}$ mantal i Solna socken och Danderyds skeppslag, har arméförvaltningen å fortifikationsdepartementet anført, att, då riksmarskalksämberet afstyrkt, att lägenheterna Björns lott, Jakobsdal, Carlshäll, Polska udden, Sköndal, Kohagså kern och tomten vid Järfva skulle tilläggas nya öfningsfältet för de i Stockholm förlagda truppförbanden, hinder torde möta för landtförsvaret att, såsom beräknadt varit, komma i besittning af dessa lägenheter. Från fältet komme därigenom att uteslutas ett för förläggning af byggnader synnerligen värdefullt område, å hvilket afsikten varit att uppföra såväl ett intendenturetablissemang som delvis kasernetablissemang för Lifgardet till häst. En ej obetydlig strandlinje blefve äfven utesluten från öfningsfältet, hvilket blefve så mycket kännbarare, som den för fältet i dess helhet afsedda strandlinjen vore jämförelsevis mycket kort och utgjordes allenast af en del utaf stranden vid Brunnsviken i ett hörn af fältet. Äfven om den öfriga för utbyte föreslagna marken, såsom riksmarskalksämberet förordat, tillades öfningsfältet, blefve det dock nödvändigt, att ersättning för det område, som sålunda mot förmodan ej komme att införlifvas med fältet, på annat håll bereddes; och syntes det arméförvaltningen, som om detta lämpligast kunde ske därigenom, att omförmälda egendom, Ulriksdals kungsgårds åker och betesmark med kronotorpet Sörentorp, öfverlämnades till landtförsvaret för att tilläggas öfningsfältet. Genom en sådan åtgärd skulle nämligen detta fält komma att tillökas med dels en ur öfnings synpunkt ytterst förmånlig mark såsom ersättning för såväl det förut beräknade området, hvilket ej kunde erhållas från Ulriksdals kungsgårds ågor, som det område, hvilket måste å annat ställe upplåtas till

förlägningsplats för intendenturetablissemang och kasernetablissemang för Lifgardet till häst. Därjämte erhöles vid Edsviken en strandlinje, hvilken visserligen vore mycket kortare än den, som frånginge fältet vid Brunnsviken, men däremot hade den fördelen, att den låge vid annat vatten. Af de inkomster, som inflöte till landtförsvaret genom egendomens utarrendering, kunde bidrag erhållas till den årliga ersättning, som enligt riksmarskalksämhetets förslag skulle utgå för lägenheterna Kungsängslotterna n:is 1 och 2 samt Svaludden.

Uti arméförvaltningens åsikt om önskvärdheten af ifrågavarande egendoms öfverflyttande till landtförsvaret hade chefen för Fjärde arméfördelningen förklaradt sig till fullo instämma.

Slutligen har domänstyrelsen i underdånigt utlåtande den 25 januari nästlidet år förklaradt sig icke hafva något att erinra emot hvad arméförvaltningen föreslagit beträffande öfverlämnandet till landtförsvaret af ifrågavarande område, benämndt Ulriksdals kungsgårds åker och betesmark med kronotorpet Sörentorp.

Hvad först angår lägenheterna Kungsängslotterna n:is 1 och 2 samt Svaludden, synes det, bland annat, på grund af deras läge i förhållande till öfriga delar af omförmälda, för de i Stockholm förlagda truppförbanden af armén afsedda öfningsområde vara synnerligen önskvärdt, att de införlifvas med sistnämnda område; och då riksmarskalksämhetet icke haft något att erinra däremot, att dessa lägenheter mot särskild årlig godtgörelse till ståthållarämhetet å Ulriksdals och Haga slott för berörda ändamål öfverlämnas till landtförsvaret, torde, på sätt kommissionen för handhafvande af frågor rörande nämnda öfningsfält hemställt och arméförvaltningen tillstyrkt, proposition härom böra till Riksdagen aflåtas.

Då riksmarskalksämhetet däremot på de skäl, som af ståthållarämhetet å Ulriksdals och Haga slott anförts, afstyrkt kommissionens förslag, i hvad det afser såväl upplåtande till landtförsvaret af Björns lott m. fl. lägenheter under Ulriksdals kungsgård som öfverlämnande till ståthållarämhetet af det område, som benämnes Ulriksdals kungsgårds åker och betesmark med kronotorpet Sörentorp, torde kommissionens framställning i dessa delar böra förfalla.

Beträffande slutligen arméförvaltningens förslag, att egendomen Ulriksdals kungsgårds åker och betesmark med kronotorpet Sörentorp skulle öfverlåtas till landtförsvaret för att ingå i Järfvafältet, tillåter jag mig erinra, att denna egendom förut varit utarrenderad tillsammans med kronoegendomen Öfver-Järfva, hvilken numera öfvergått till landt-

försvaret. Sistnämnda kronoegendom är af kommissionen genom kontrakt, som blifvit af Kungl. Maj:t fastställdt, utarrenderad för en tid af tio år, räknadt från den 14 mars 1906. Egendomen Ulriksdals kungsgårds åker och betesmark med kronotorpet Sörentorp har där- emot, i afvaktan på beslut om dispositionen däraf, utarrenderats för allenast ett år i sänder. Å densamma finnas, såsom redan är nämnt, icke några åbyggnader för dess brukande såsom själfständig jordbruksfastighet. För närvarande brukas egendomen af arrendatorn på krono- egendomen Öfver-Järfva, intill hvilken den gränsar i väster, såsom af uppgjord karta öfver området framgår.

Då de militära myndigheterna vitsordat behovet af, att denna egen- dom tillägges Järfvafältet i stället för de områden från Ulriksdals kungs- gård, man ursprungligen tänkt sig kunna erhålla, anser jag mig böra tillstyrka detta förslag. Särskildt synes det mig fördelaktigt, att till det stora öfningsfältet, å hvilket så många truppförband komma att för- läggas och där stora förråd af olika slag komma att samlas, erhållas transportförbindelser jämväl åt Edsviken.

Vid bifall härtill kunde egendomen fortfarande utarrenderas till- sammans med Öfver-Järfva. Enligt nådiga förordningen den 11 oktober 1907, angående förvaltningen af landtförsvaret tillhörande fastigheter, skola underhållet och vården af dessa fastigheter, under Kungl. Maj:t, stå under högsta uppsikt och ledning af arméförvaltningen. Hvad sär- skildt Järfvafältet beträffar, skall det omedelbart förvaltas och vårdas af chefen för Fjärde arméfördelningen med biträde af den vid armé- fördelningsstaben anställde officern ur fortifikationen. För förvaltningen af fältet skall hushållningsplan, i mån af behof med biträde af sak- kunnig person, uppgöras och underställas Kungl. Maj:t. Inkomsterna, såsom arrenden, hyresmedel, afgifter för gräsbeten och höskörd m. m., skola, efter afdrag af förekommande onera och andra allmänna ut- skylder, redovisas inför arméförvaltningens civila departement och till- godoföras arrende-, jordskylds- och tomtöresmedlen, af hvilka, på sätt arméförvaltningen ifrågasatt, den årliga godtgörelsen till Ulriksdals kungsgård för lägenheterna Kungsängslotterna n:is 1 och 2 samt Sval- udden torde kunna gäldas.»

Utskottet, som erhållit detta ärende för förberedande behandling till sig remitteradt, hemställer,

att Riksdagen må bifalla Kungl. Maj:ts ifråga- varande framställning.

Stockholm den 31 mars 1908.

På statsutskottets vägnar:

G. BILLING.